

REFLECTAREA IDEILOR SOCIALISTE ÎN OPERA PICTORULUI BRAȘOVEAN MATTIS-TEUTSCH

de ANCA POPP SĂNDULESCU

„Scopul artei — spunea Mattis-Teutsch¹ — este de a conduce omul spre o viață superioară spirituală și sufletească; prin artă omul cunoaște și înțelege viața și valoarea existenței sale. Numai în acest fel poate fi stimulată și creată cultura socială care să corespundă spiritului timpului“.

La întâlnirea cu oamenii de cultură și artă din acest an, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „valoarea artei este determinată de gradul în care opera răspunde necesității istorico-sociale, necesității spirituale a omului, precum și de cantitatea și calitatea muncii depuse pentru crearea ei“². Am făcut această paralelă pentru ca să arăt valabilitatea și actualitatea crezului artistului brașovean, exprimat încă cu un deceniu în urmă.

Anii 1917—1918 sînt anii unui debut substanțial al primului său vernisaj, ani care coincid și cu afirmarea ideilor sale înaintate, căci în 1919 îl găsim alături de încă 7 pictori — așa cum atestă lucrarea „Magyar művészet 1800—1945“ — sprijinind guvernul sovietic maghiar în scurta lui existență de patru luni și jumătate, timp în care cei 8 artiști au desfășurat o prodigioasă propagandă vizuală. Ziarul „Fapta“ (1915—1916), ca și gruparea „MA“ (1916—1919) din Budapesta, au fost principalele formații revoluționare sub aspectul concepțiilor lor despre artă și societate, în care Mattis-Teutsch și-a desfășurat activitatea, pentru ca mai târziu să adere la gruparea „Der Sturm“ și să intre în legătură cu mișcarea Bauhaus și echipa de artiști de avangardă din gruparea denumită „A bis Z“.

Viața artistică europeană în jurul anilor 1918 este conturată de către Kurt Pinthus cu multă ascuțime, atunci cînd vorbește de năzuința de catharsis a tuturor artelor, mărturisită prin manifeste și strigăte care zguduie inimile

---

¹ Mattis-Teutsch, *Reflecții asupra creației artiștilor plastici în epoca socialismului* (lucrare în manuscris în posesia familiei artistului).

² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntarea la întâlnirea cu oamenii de artă și cultură*, Edit. politică, București, 1971, p. 11.

oamenilor. După război, majoritatea creatorilor se retrăgeau în acel turn de fildeș pe care-l constituia absolutizarea principiului sau elementului descoperit și foarte puțini dintre pictori au ajuns — cu prețul desprinderii de curentul inițial — la o artă cu responsabilitate socială, cu o profundă angajare în real; printre aceștia numărându-se și pictorul brașovean Mattis-Teutsch.

Conturarea omului modern, sublimat de dimensiunile și proporțiile existenței acestui secol, a fost viziunea sa constantă, așa cum problema și mesajul său fundamental, le recunoaștem în relația dintre planul vertical și cel orizontal al tabloului, în compoziția cu axa verticală (ca întruchipare a ideii de activitate și de țîșniri spre înălțimi). Programul artei lui Mattis-Teutsch nu s-a modificat cu trecerea timpului, ba chiar s-a pliat desfășurării evenimentelor istorice: „arta propovăduiește conținutul de idei al epocii... în opera sa, artistul trebuie să vestească apariția omului nou“, scria încă din 1931 în lucrarea sa „Ideologia artei“³, idee reluată mai târziu în „Reflecții“. De aceea nu trebuie să ne apară ca întâmplătoare adeziunea lui la expresionism, curentul care dădea cele mai revoluționare răspunsuri la problematica destinului omenesc.

Mattis-Teutsch a tins, pe parcursul creației sale, spre o soluție care îl situa pe omul creat din nou și total organizat, în centrul universului, omul capabil să instituie în jurul său adevărata ordine, omul în ipostaza de etalon: „omul trebuie ridicat prin frumos, prin măreț, prin artă, numai omul superior poate să ridice pe om și să-l aducă la contactul sufletesc cu viața“⁴. Poate că tocmai acest mesaj, acest crez îl face să se alăture intelectualilor revoluționari din Ungaria și Germania — fapt atestat și de legitimația de membru în Novembergruppe încă din 1920; și faptul că după eșecul acestor încercări revoluționare Mattis-Teutsch se retrage la Brașov, demonstrează că activitatea sa politică și artistică nu era un accident, ci o acțiune bine gândită care-l face să ducă mai departe lupta pentru o condiție umană mai bună. Și ca o consecință firească, ajuns în țară, el va căuta să ia legătura cu tînăra avangardă română desfășurată atunci la „Contemporanul“, alături de Marcel Iancu sau Maxy, iar mai târziu la revista „Integral“.

Această nouă estetică proprie pictorului brașovean, se va cristaliza și va atinge apogeul după 1929, după vacanțele sale petrecute la Baia Mare, unde cunoaște și se apropie de viața minerilor. Este faza de maturitate a constructivismului pictorului, care avea ca scop prezentarea profilului uman al epocii, al tuturor relațiilor ei materiale și spirituale. „Pentru că o epocă caracterizată

³ Mattis-Teutsch, *Kunstideologie*, Müller u. Kiepenheuer Verlag, Potsdam, 1931.

⁴ Mattis-Teutsch, *Reflecții asupra creației artiștilor plastici în epoca socialismului*.

prin dezvoltarea tehnicii și a mașinilor precise — spune pictorul — influențează și domeniul artelor plastice, în care omul — înțelegînd om într-un sens social estetic — va ilustra spiritul tehnic al vremii redînd un om spiritual în cel mai grandios moment al existenței”⁵. Verticala care simbolizează la Mattis-Teutsch activitate, acțiune, va fi osatura compozițiilor sale (figurile sale alungite ne amintesc de concepția artei egiptene, căci de obicei au bustul răsucit într-o parte, în timp ce unul din umeri este mult ridicat, sugerînd o continuare a dinamismului ce străbate membrele).

Ideea că civilizația tehnică lipsită de tradiție — după cum spune pictorul — generează forma ei specifică de artă și dă naștere unui nou tip uman, face ca întreaga sa creație să devină pînă la urmă o surprindere a complicatelor relații dintre „om, viață și faptă”. De aici rezultă și predispoziția lui Mattis-Teutsch pentru formele gîndite ca realități mobile, într-o continuă dinamicitate, ce se mișcă în cîmpuri vizuale orizontale și verticale, concentrice sau excentrice. Ideea antropocentrismului îi caracterizează opera încă de la început parcurgînd toate etapele ca un laitmotiv, de la acele ondulări ritmice muzicale ale ciclului „Flori sufletești” și pînă în perioada constructivismului cînd apare netă înclinația spre organizare. „Verticala este viața însăși” și utilizarea ei joacă rolul dominant în sugerarea unor atingeri în adîncime și înălțime, solemne și echilibrate, susținută de culori care capătă aici virtuți de transparență, iar eleganța dialogului dintre tonurile calde și reci ajunge la un punct maxim în evoluția maestrului. Spre sfîrșitul perioadei, pictorul folosește puține tonuri, cîteodată numai două sau trei („Liniștea”), care amplifică noblețea expresiei.

Prin reflecția sa asupra artei, ca și prin lucrările realizate, el a căutat tot timpul o materializare a ideilor marxiste privind societatea și menirea artei. Potrivit esteticii sale, menirea artelor plastice în epoca tehnică accelerată este „de a reduce omul la el însuși, de a-i stimula siguranța și liniștea prin fenomenele optice ale artei plastice, de a-i îndruma simțul estetic prin frumusețe într-o viață interiorizată”⁶. Constructivismul lui Mattis-Teutsch capătă adevărata maturitate în proiectele de frescă care au rămas în permanență în stadiul de schițe din lipsa comenzilor, lucrate pe carton în tempera. Se simte aici omul nou, „Omul deplin”, ca o întruchipare a armoniei societății viitoare, omul zvelt cu mișcări fine, integrat ca o pată de culoare în construcția coșurilor de fabrică sau a formelor industriale („Munca”, „Activitate”).

Ideile sale transpuse pe pînză din această perioadă a constructivismului, vor fi reluate după anii 1940, cînd ne poartă în lumea „Secerătorilor”, a

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

„Medicilor“, a „Topitorilor“, a „Constructorilor“ surprinși în momentul unei profunde bucurii spirituale sau manuale, creatori ai unui univers mișcător. Este o înfățișare umană a lumii, este portretul interior al omului zilelor noastre. Ciclul de „Muncitori fizici și intelectuali“ exprimă un raport între schimburile de activități sociale, căci Mattis-Teutsch compune natura și omul într-o continuă interferență. Cîmpul afirmării plenare a esteticei verticalei, va fi acela al întruchipării spiritului uman. În întreaga sa activitate, pictorul a fost condus de ideea că nu poți face operă de avangardă artistică, dacă nu te situezi pe o poziție istorică înaintată: „spiritul socialist al timpului să fie prezentat maselor în forma impusă de timp prin socialism... forma de azi trebuie să fie proprie timpului, să nu fie imitată, căci asta ar însemna o degradare atît pentru arta plastică cît și pentru artist”⁷.

Întreaga operă a artistului brașovean Mattis-Teutsch, este caracterizată de umanismul manifestat în metafora construcției și în forța plastică a culorilor. Niciodată nu s-a depărtat de destinul omenesc pe care-l vedea și-l exprima mai frumos, mai bine, mai complex, anticipînd viitorul prin viziunea unui artist angajat: „spiritul socialist poate fi nutrit și exprimat numai prin creația subordonată conștient unui scop... forma expresiei artistice este determinată de pulsația vieții, iar conținutul, de forma de viață”⁸.

„Reflecțiile“ sale rămase în manuscris, motivează teoretic linia realist-construcțivă din ultima perioadă a creației oarecum ruptă de etapele anterioare, dar fundamentată prin meditația estetică a pictorului. El propune aici ca scop al artei, stabilirea comuniunii dintre om și spiritul epocii.

O altă idee care stă la baza creației sale din ultima perioadă, este aceea a eternității artei, spunînd că „în timp ce tehnica consumă și este consumată“, bucurîndu-se de un caracter universal, arta poartă spre universalitate viața lăuntrică și sufletul unui popor.

Personalitatea artistică a lui Mattis-Teutsch apare singularizată în contextul general al picturii românești dintre cele două războaie mondiale, prin întreaga sa operă care a urmărit exprimarea spirituală a omului în toată complexitatea sa, a „omului întreg în toate raporturile în care este angrenat el“.

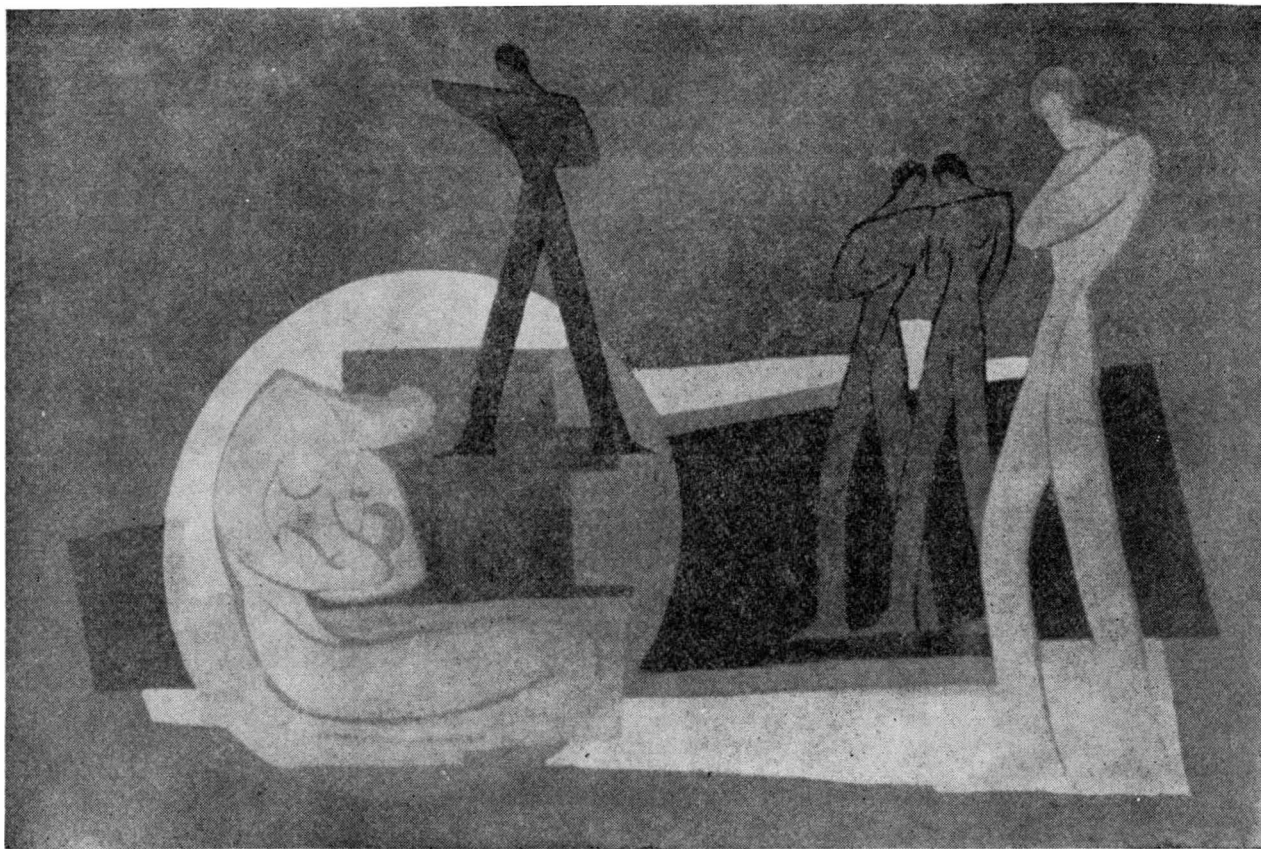

Fig. 1. „Maternitate” (Colecția Secției de artă a Muzeului județean Brașov).

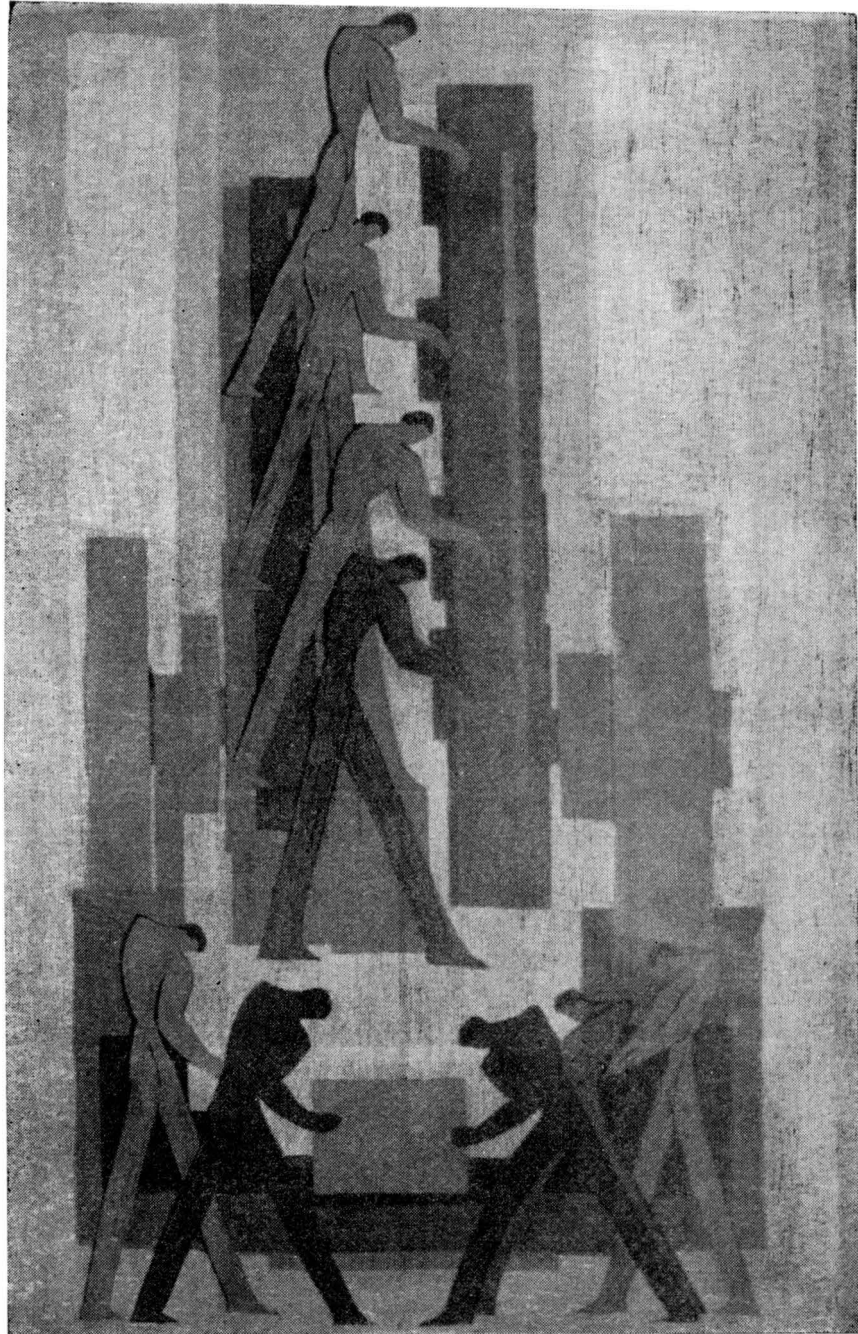

Fig. 2. „Pe bandă rulantă” (Colecția Secției de artă a Muzeului județean Brașov).

Fig. 3. „Vara” (Colecția Secției de artă a Muzeului județean Brașov).

DIE WIDERSPIEGELUNG DER SOZIALISTISCHEN IDEEN IN DEM WERK DES MALERS MATTIS-TEUTSCH AUS BRAȘOV

(ZUSAMMENFASSUNG)

Die vorliegende Abhandlung verfolgt den Einfluß der sozialistischen Ideen auf das Werk des Künstlers Mattis-Teutsch (1884—1960) von seinen künstlerischen Anfängen bis zu seinem Lebensende. Die Arbeit zeigt seine ausgeprägte starke Beobachtungsgabe und die Genauigkeit, mit der er die Entwicklung der bildenden Künste schon 1959 in seinem Werk „Reflektionen über das Schaffen der bildenden Künstler in der Epoche des Sozialismus“ intuierte. Schon zu Beginn seiner Tätigkeit, in der Jahren 1917—1919, schloß er sich den wichtigsten in Deutschland und Ungarn tätigen Künstlergruppen mit revolutionären Auffassungen über Kunst und Gesellschaft an. Sein ganzes malerisches und schriftstellerisches Werk ist durchdrungen von dem Kampfwillen für ein besseres menschliches Dasein, von dem Streben, den Menschen in seiner Vielfalt in der Kunst darzustellen, den Menschen, der im Mittelpunkt des Universums steht, den Menschen als Maß aller Dinge.

Diese dem Maler aus Brașov eigenen ästhetischen Anschauungen verdichteten sich besonders nach 1929, als er mit den Bergleuten aus Baia Mare in Berührung kam.

Als Vertreter des Konstruktivismus durch seine Zeichnungen, und vor allem als expressionistischer Maler, hält Mattis-Teutsch in seinem Werk die komplizierten Beziehungen zwischen Mensch, Leben und Tat fest. Er ist einer der ersten Maler aus Rumänien, der für seine Ideale und Hoffnungen auch eine theoretische Ausdrucksweise gefunden hat. Seine nur handschriftlich erhaltenen „Reflektionen“ erklären theoretisch den letzten Abschnitt seiner Tätigkeit, der sonst, von den früheren Etappen losgelöst, in keinem Zusammenhang mit den früheren Etappen stehen würde.

Die Feststellung der Einheit von Mensch und Zeitgeist sowie die Ewigkeit der Kunst sind Gedanken, die sein künstlerisches und theoretisches Schaffen

sein ganzes Leben lang angeregt haben. Das Interesse für seine Kunst hat sich in verschiedenen Teilen der Welt erhalten, da Mattis-Teutsch als ein hervorragender Vertreter des europäischen Expressionismus eingeschätzt wird.

VERZEICHNIS DER ABBILDUNGEN

Abb. 1. „Mutterschaft“.

Abb. 2. „Am laufenden Band“.

Abb. 3. „Sommer“.

Alle drei Bilder befinden sich im Besitze des Kreismuseums Braşov, Abteilung für bildende Kunst.

